

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต

การประกอบธุรกิจบัตรเครดิตในประเทศไทย ปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายออกมาใช้บังคับเป็นการเฉพาะ ไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้ามารับผิดชอบในการควบคุมดูแลอย่างชัดเจน ด้วยเหตุที่ประเทศไทยยังไม่มีองค์กรของภาครัฐเข้ามาควบคุมดูแลการประกอบธุรกิจบัตรเครดิตขึ้นโดยตรง และยังไม่มียกเว้นกฎหมายเรื่องธุรกิจบัตรเครดิตโดยเฉพาะ เป็นผลให้ผู้ประกอบธุรกิจเหล่านี้สามารถดำเนินธุรกิจบัตรเครดิตได้อย่างเสรี และเนื่องจากการประกอบธุรกิจบัตรเครดิตเป็นการประกอบธุรกิจในด้านสินเชื่อซึ่งจะมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและมีความสำคัญต่อสังคมของประเทศ หากไม่มีกฎหมายหรือองค์กรเฉพาะขึ้นมาควบคุมให้เป็นไปในแนวทางหรือให้มีมาตรฐานเดียวกัน ย่อมก่อให้เกิดปัญหาทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมตามมาหลายประการดังต่อไปนี้

1. ปัญหาอันเกิดจากการการขยายตัวของธุรกิจบัตรเครดิตที่ขาดมาตรการควบคุม

การเจริญเติบโตของตลาดบัตรเครดิตของไทยช่วงก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเคยมีตัวเลขฐานบัตรเครดิตสูง แต่หลังจากเศรษฐกิจชะลอตัวตลาดบัตรเครดิตซบเซาลงตามไปด้วย เพราะธนาคารต่างๆ ไม่ให้ความสำคัญกับการขยายฐานบัตร เพราะต้องมาแก้ปัญหาหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ซึ่งเป็นต้นตอความอ่อนแอของสถาบันการเงินปี พ.ศ.2544 ปัญหาหนี้เสียเริ่มปรับตัวดีขึ้น ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้มีการผ่อนเกณฑ์เงื่อนไขการทำบัตรเครดิต และธนาคารหลายแห่งหันมารุกสินเชื่อรายย่อย เนื่องจากไม่สามารถปล่อยสินเชื่อให้ลูกค้ารายใหญ่ได้ ทำให้ธุรกิจบัตรเครดิตกลับมาฟื้นตัวอีกครั้งหนึ่งจากที่ ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้ให้แต่ละธนาคารกำหนดคุณสมบัติและเงื่อนไขการทำบัตรเครดิตกันเองแล้วนั้น ทำให้สถาบันการเงินต่างๆ ประกาศลดคุณสมบัติและเงื่อนไขของการทำบัตรเครดิตลง เช่น ลดขอบเขตรายได้ขั้นต่ำของผู้สมัครจากหนึ่งหมื่นห้าพันบาท เหลือ หกพันบาท เป็นต้น อายุผู้สมัครเป็นสมาชิกบัตรเครดิตจาก 22 ปี

เหลือเพียง 20 ปี รวมไปถึงการใช้กลยุทธ์เพิ่มระยะเวลาปลอดดอกเบี้ยหรือฟรีค่าธรรมเนียมแรกเข้า หรือฟรีค่าธรรมเนียมรายปีตลอดชีพ เป็นต้น ส่งผลให้ตัวเลขฐานบัตรเครดิตสูงขึ้นจาก 3.6 ล้านบัตร ในปี พ.ศ.2544 เพิ่มขึ้นเป็น 5 ล้านบัตรในปี พ.ศ.2545 การขยายตัวของธุรกิจบัตรเครดิตดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เนื่องจากผลของการที่มีจำนวนผู้ถือบัตรเครดิต มากขึ้นสะท้อนให้เห็นว่ามีผู้ติดหนี้เพิ่มขึ้นนั่นเอง เพราะเป็นการนำรายได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มาใช้จ่ายเสียก่อนแล้ว และที่น่ากลัวคือมียอดการใช้จ่ายผ่าน บัตรเครดิตจาก 144,416 ล้านบาทในปี พ.ศ.2544 และเพิ่มขึ้นเป็น 150,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2545 ซึ่งให้เห็นว่ามีผู้บริโภคใช้จ่ายเงินผ่าน บัตรเครดิตมากขึ้น และในจำนวนนี้บางรายไม่สามารถชำระอัตราดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมที่สูง ของการใช้จ่ายผ่านบัตร ทำให้เกิดภาวะหนี้ท่วมตัวจนท้ายที่สุดก็ต้องตกอยู่ในสภาพบุคคลล้มละลาย เนื่องจากการใช้บัตรเครดิตก็คือการนำเงินในอนาคตมาใช้ก่อนแล้วค่อยชำระคืนในภายหลัง ซึ่งหาก มีการใช้จ่ายเกินตัวหาเงินมาใช้หนี้ไม่ได้ก็เสี่ยงที่จะกลายเป็นบุคคลที่ขาดความน่าเชื่อถือทางเครดิต ทำให้เป็นผู้ที่มีปัญหาหนี้สินยุ่งเหยิงทางการเงินกับธนาคาร สถาบันการเงิน จนถึงขั้นที่สถาบัน การเงินไม่อนุญาตให้ทำธุรกรรมต่างๆ กับสถาบันการเงินทุกแห่งได้ต่อไป จึงควรที่จะมีหน่วยงาน เข้ามาทำหน้าที่ควบคุมดูแลการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต เพื่อให้มีมาตรฐานเดียวกันทั้ง ผู้ประกอบการที่เป็นธนาคารพาณิชย์และผู้ประกอบการที่ไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์ และเป็นการ ควบคุมการใช้บัตรเครดิตของผู้บริโภคไม่ให้เกิดการใช้จ่าย เกินตัวอันจะส่งผลกระทบต่อสถานะ ทางการเงินในภายหลัง

2. ปัญหาเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยสูงเกินสมควร และการคิดดอกเบี้ยค้างชำระเบี้ยปรับ ค่าบริการ ค่าธรรมเนียม หรือค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่มีความซ้ำซ้อน ในสัญญาบัตรเครดิต

ในกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิต เป็นองค์กรหรือหน่วยงานเอกชนที่ทำธุรกิจ บัตรเครดิตซึ่งอาจจดทะเบียนจัดตั้งในรูปของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วน จำกัด เป็นนิติบุคคลตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงไม่ใช่สถาบันการเงินตามความหมายในมาตรา 3 ของ พระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินพ.ศ.2523 และ ตามมาตรา 4 ใน พระราชบัญญัติฉบับเดียวกันให้อำนาจกับสถาบันการเงินสามารถกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่สถาบัน การเงินอาจคิดจากผู้กู้ยืมหรือคิดให้ผู้ให้กู้ยืมสูงกว่าร้อยละสิบห้าต่อปีได้ และในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติว่า “มิให้นำมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มา ใช้บังคับแก่การคิดดอกเบี้ยของสถาบันการเงิน” เมื่อสถาบันการเงินนอกระบบที่ทำธุรกิจ

บัตรเครดิตดังกล่าว เช่น นิติบุคคลจำพวก บริษัทหรือห้างสรรพสินค้าต่างๆ ไม่อยู่ในความหมายของสถาบันการเงินตามกฎหมายดังกล่าวสถาบันการเงินเหล่านั้นจึงต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์คือ “ห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี” แต่กรณีห้ามคิดดอกเบี้ยเกินอัตราดังกล่าวนั้นตามกฎหมายกำหนดไว้เฉพาะกรณีดอกเบี้ยของเงินกู้ยืมกันเท่านั้น ดังนั้น บัตรเครดิตเป็นลักษณะของการให้บริการสินเชื่อประเภทหนึ่งที่อยู่ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตได้ออกเงินทวงจ่ายให้กับร้านค้าสมาชิกเป็นการชำระค่าสินค้าหรือค่าบริการแทนผู้ถือบัตรเครดิตไปก่อน แล้วค่อยเรียกเก็บเงินจากผู้ถือบัตรในภายหลังจึงเป็นเรื่องที่ผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตในการรับทำการทำงานต่างๆ แทนผู้ถือบัตรและได้ออกเงินทวงจ่ายไปก่อน แม้โจทก์กำหนดให้จำเลยเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันไว้กับโจทก์ แต่ในคำขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน และสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชีเฉพาะสินเชื่อส่วนบุคคลบัตรเครดิตระบุไว้ชัดเจนว่า เพื่อการชำระหนี้ค่าซื้อสินค้าและบริการต่างๆ อันเกิดจากการใช้บัตรเครดิตรวมทั้งเพื่อถอนเงินสดจากบัญชีเงินฝากผ่านเครื่องฝาก-ถอนเงินอัตโนมัติ ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมเกี่ยวเนื่องจากการใช้บัตรเครดิตทั้งสิ้น เป็นกรณีที่โจทก์ซึ่งเป็นผู้ประกอบการธุรกิจในการรับทำงานต่างๆ ให้แก่สมาชิกได้ชำระเงินให้เจ้าหน้าที่ของสมาชิกแทนสมาชิกไปก่อนแล้วจึงเรียกเก็บเงินจากสมาชิกภายหลัง เป็นการเรียกเอาค่าที่ได้จ่ายเงินทวงจ่ายไปก่อนตามลักษณะของการประกอบธุรกิจประเภทบัตรเครดิต จึงหาใช่เป็นการกู้ยืมเงินที่จะต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือมาตรา 3 ตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2475 ไม่ คำพิพากษาศาลฎีกา 408/2538 ระหว่างบริษัทไดเนอร์สคาร์บ (ประเทศไทย) จำกัด โจทก์ นาวาอากาศโทสำเร็จ สังขศิลา คดีนี้โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระเงินเนื่องจากการใช้บัตรเครดิตจำนวนหนึ่งพร้อมค่าธรรมเนียมผิดนัดอัตราร้อยละ 2 ต่อเดือน อีกจำนวน จำเลยให้การต่อสู้ว่าค่าธรรมเนียมผิดนัดเป็นการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราจึงเป็น โฆษณา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ค่าธรรมเนียมผิดนัดไม่ใช่ดอกเบี้ยตามความหมายของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2475 แต่มีลักษณะคล้ายเบี้ยปรับ เมื่อจำเลยผิดนัดไม่ชำระหนี้โจทก์จึงฟ้องเรียกค่าธรรมเนียมผิดนัดดังกล่าวได้) ดังนั้นค่าธรรมเนียมผิดนัดคือเบี้ยปรับนั่นเอง เมื่อสูงเกินส่วนศาลมีอำนาจลดลงได้ กรณีดังกล่าวจึงเป็นช่องทางให้ผู้ประกอบการที่สามารถกำหนดอัตราดอกเบี้ยของบัตรเครดิตได้สูงเกินกว่าอัตราร้อยละ 15 ต่อปี โดยไม่ขัดกฎหมาย และในช่วงเวลาที่ผ่านมามีผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตหลายแห่งได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยบัตรเครดิตในอัตราที่สูงเกินสมควร เช่น บริษัทอี แคปปิตอล คิดอัตราดอกเบี้ยชำระร้อยละ 12 ต่อปี บวกค่าธรรมเนียมการใช้วงเงินร้อยละ 2 ต่อเดือน ซึ่งเมื่อนำมาคำนวณแบบทบต้นแล้วอัตราสูงกว่าร้อยละ 43 ต่อปี บริษัทออนเซนสินทรัพย์ คิดอัตราดอกเบี้ยค้างชำระร้อยละ 2.4-3.0 ต่อเดือนเมื่อคำนวณดอกเบี้ยที่แท้จริงแล้วสูงกว่าร้อยละ 33-43 ต่อปี และในกรณีบัตรซีทีแบงก์ก็คิดอัตรา

ดอกเบี้ยชำระร้อยละ 25.05-26.5 ต่อปี ซึ่งเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภคและสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ที่ใช้บริการบัตรเครดิตของสถาบันการเงินนอกระบบเหล่านี้

ปัญหาจากการที่บริษัท หรือสถาบันการเงินนอกระบบเหล่านี้มีการกำหนดดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม ค่าบริการ หรือค่าใช้จ่ายต่างๆ ไว้ในจำนวนที่สูงเกินไปและยังมีการเรียกเก็บซ้ำซ้อนในรูปแบบต่างกัน ทำให้ผู้บริโภคต้องรับผิดชอบหรือรับภาระมากกว่าที่จะพึงคาดหมายได้ ตัวอย่างกรณีผู้บริโภคต้องการเบิกเงินสดจากบัตรเครดิตของ บริษัท อีออนธนสินทรัพย์ (ไทยแลนด์) จำกัด ผู้บริโภคจะต้องรับภาระค่าธรรมเนียมเบิกเงินสดล่วงหน้า 55 บาทต่อเงิน 1,000 บาท หรือเศษของ 1,000 บาทคิด 55 บาท เมื่อได้รับเงินสดแล้วผู้บริโภคจะต้องเสียค่าดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 2.4-3.0 ต่อเดือน และหากผิดนัดจะต้องเสียค่าปรับ 1-500 บาท ต่อ 100 บาท 5,001-15,000 บาทเสีย 300 บาท และยังคงต้องเสียค่าใช้จ่ายในการติดตามทวงถามอีก 200-300 บาทต่อครั้ง ซึ่งรวมเงินที่ผู้บริโภคจะต้องจ่ายรวมกันหากคิดเป็นดอกเบี้ยสูงกว่าอัตราร้อยละ 30-40 ต่อปี ผลประโยชน์ที่บริษัทเหล่านี้เรียกเก็บจากผู้บริโภคเป็นลักษณะเรียกเอาแต่ฝ่ายเดียว ซึ่งหากมองตามกฎหมายภาระที่บริษัทจะต้องจ่ายเพียงอัตราดอกเบี้ยผิดนัดหรือเบี้ยปรับเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่บริษัทหรือสถาบันการเงินเหล่านี้เลี่ยงกฎหมายโดยใช้ชื่อเรียกต่างๆ เป็นดอกเบี้ยผิดนัดชำระบ้าง ค่าธรรมเนียมชำระล่าช้าบ้าง ค่าปรับบ้าง ค่าใช้จ่ายในการติดตามหนี้บ้าง แทนคำว่า “ดอกเบี้ย” เพื่อไม่ให้ผิดกฎหมายอย่างชัดเจน และอาศัยความได้เปรียบในความไม่รู้เท่าถึงการณ์ของผู้บริโภค แม้กระทั่งหากผู้บริโภคมีเงินไม่พอที่จะชำระหนี้ได้ทั้งหมดในคราวเดียวกัน ทางบริษัทใช้ชีวิตคิดค่าธรรมเนียมกรณีผ่อนชำระบางส่วนอีก กล่าวคือหากผ่อนชำระได้บางส่วนและยังมียอดคงค้างอีกบางส่วนมีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจาก ยอดหนี้ที่คงค้างเป็นอัตราต่างๆ อีกของจำนวนที่ค้าง ดังกรณีเช่นการใช้บัตรเครดิตซื้อสินค้าตามห้างสรรพสินค้า เช่น บัตรเทสโก้โลตัส ของบริษัทจีอีแคปปิตอล (ประเทศไทย) จำกัด จะคิดค่าธรรมเนียมการผ่อนชำระดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 12 ต่อปี และยังคงเสียค่าธรรมเนียมการใช้จ่ายเงินอีกร้อยละ 24 ต่อปี รวมเป็น ร้อยละ 36 ต่อปี โดยผ่อนชำระขั้นต่ำ 400 บาท บัตรจัสโก้การ์ด ของบริษัทอีออน ธนสินทรัพย์ ซื้อสินค้าจากห้างกรณีผ่อนชำระคิดดอกเบี้ยอัตราต่ำ ร้อยละ 28.8 ต่อปี คิดเพิ่มค่าธรรมเนียมร้อยละ 0.28 ต่อวันสำหรับยอดหนี้ที่ยังค้างชำระรวมเป็นร้อยละ 37.2 ต่อปี ให้ผ่อนขั้นต่ำ 400 บาท หรือกรณีบัตรเครดิตของกลุ่มบีกซี คิดอัตราดอกเบี้ยผ่อนชำระรวมร้อยละ 33 ต่อปี ผ่อนขั้นต่ำ 200 บาท

เรื่องการคิดอัตราดอกเบี้ยค้างชำระและเบี้ยปรับของบัตรเครดิตซึ่งได้มีผู้บริโภคร้องเรียนเข้ามามาก ทางสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจึงได้มีหนังสือถึงธนาคารแห่งประเทศไทยให้พิจารณาดำเนินการแก้ไขการคิดดอกเบี้ยค้างชำระและเบี้ยปรับเกี่ยวกับบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคโดยส่วนรวม ซึ่งทาง

ธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีหนังสือชี้แจงถึงปัญหาดังกล่าวว่ามีได้มีสาเหตุมาจากธนาคารพาณิชย์เท่านั้น แต่ส่วนใหญ่เกิดจากผู้ประกอบธุรกิจให้บริการบัตรเครดิตที่มีได้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย เช่น บริษัทหรือห้างร้านค้าปลีกต่างๆ ซึ่งมีการคิดอัตราดอกเบี้ยและเบี้ยปรับในอัตราที่สูงกว่าธนาคารพาณิชย์มาก ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยไม่อาจออกระเบียบควบคุมได้ และทางธนาคารแห่งประเทศไทยกำลังพิจารณาดำเนินการร่างกฎหมาย พระราชบัญญัติธุรกิจการเงินฉบับใหม่ เพื่อให้สามารถดำเนินการดูแลปัญหาความเดือดร้อนของผู้บริโภคจากทุกฝ่ายได้บนพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน

ปัญหาเกี่ยวกับการเรียกดอกเบี้ยและค่าปรับดังกล่าว หากสามารถดำเนินการร่างกฎหมายขึ้นมาบังคับใช้เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยให้มีผลบังคับใช้แก่ผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตที่เป็นธนาคารพาณิชย์หรือไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์ก็ตาม จะทำให้การประกอบธุรกิจสามารถดำเนินไปโดยมีมาตรฐานเดียวกันอันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคไม่ให้ถูกเอาเปรียบจากการเรียกเก็บดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายต่างๆ

3. ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายต่อการให้ความคุ้มครองผู้ใช้บัตรเครดิต

3.1 ปัญหาการบังคับใช้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สัญญาบัตรเครดิตผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตเป็นผู้ทำสัญญาโดยกำหนดข้อตกลงเงื่อนไขของสัญญาไว้เป็นการล่วงหน้าในรูปแบบสัญญาสำเร็จรูปหรือสัญญามาตรฐานแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งคือผู้บริโภคไม่มีอำนาจต่อรองหรือขอเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อตกลงที่มีอยู่ในสัญญาที่ร่างไว้แล้วได้เลย จึงเป็นสัญญาทางธุรกิจประเภทใหม่ที่เกิดขึ้นและจัดอยู่ในประเภทของสัญญาที่ไม่มีชื่อตามประมวลกฎหมาย ซึ่งเป็นสัญญาที่เกิดจากการรวมลักษณะสัญญาบางประเภทของเอกเทศสัญญาเข้าด้วยกัน จนไม่มีลักษณะเด่นของสัญญาใดโดยเฉพาะ หรือที่เรียกกันว่า “สัญญาลูกผสม” และยังมีการกำหนดข้อตกลงใหม่ๆ ที่ไม่มีลักษณะของเอกเทศสัญญาใดที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งฯ เลย กรณีดังกล่าวนี้จึงเป็นปัญหาของการปรับใช้หลักสัญญาทั่วไปหรือเอกเทศสัญญาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่จะนำมาตีความปรับใช้ หรือวิเคราะห์ถึงการเกิดขึ้นของสัญญาบัตรเครดิตได้ทั้งหมด ดังนั้นสิทธิหน้าที่ของผู้เข้ามาเป็นคู่สัญญาว่าจะมีระหว่างกันอย่างไร อันเป็นปัญหาของความไม่เหมาะสมหรือ ความไม่เพียงพอของการที่จะปรับหลักสัญญาบัตรเครดิตกับหลักกฎหมายสัญญาที่บัญญัติในประมวลกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน สัญญาบัตรเครดิตมีสถานะเป็นสัญญาธุรกิจประเภทใหม่ที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป

จากสถานะของสัญญาที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติรองรับถึงสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่สัญญาไว้เดิม สัญญาบัตรเครดิตจึงไม่ได้เกิดจากความสมัครใจของคู่สัญญาที่มีอำนาจต่อรองกันอย่างจริงจัง เจตนาที่ตกลงกันระหว่างคู่สัญญาเป็นเจตนาที่ขาดอำนาจต่อรองและขาดเสรีภาพในการทำสัญญา จากการที่ผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตได้ทำสัญญาไว้ในรูปแบบของสัญญาสำเร็จรูป และเป็นสัญญาที่คู่สัญญาไม่เท่าเทียมกันทั้งในแง่อำนาจต่อรองในทางเศรษฐกิจและความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยี และทั้งในแง่ฐานะของการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งและการเป็นผู้บริโภคของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง จากสถานะใหม่ของสัญญาบัตรเครดิตดังกล่าวเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาในทางกฎหมายของข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม เนื่องจากคู่สัญญาฝ่ายที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ ที่มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีที่เหนือกว่า ซึ่งเป็นผู้ประกอบวิชาชีพในธุรกิจหนึ่งๆ เป็นผู้กำหนดข้อสัญญาสำเร็จรูปไว้ล่วงหน้าทำให้ประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากที่สุดหรือให้เสียเปรียบน้อยที่สุด โดยการกำหนดข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดความรับผิดชอบของตนตามสัญญาให้มีหน้าที่ความรับผิดชอบน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือกำหนดให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบมากกว่าที่ควรจะมีตามปกติที่กฎหมายกำหนด หรือจำกัดสิทธิคู่สัญญาอีกฝ่ายควรจะมีตามสัญญาข้อสัญญาสำเร็จรูปเช่นนี้เป็นปัญหาของข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งถือว่าเป็นวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นกับสัญญาในปัจจุบันที่ทำให้นักกฎหมายเห็นความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองคู่สัญญาฝ่ายที่เสียเปรียบจากการเข้าผูกพันข้อสัญญาสำเร็จรูปในลักษณะดังกล่าว การพิจารณาแนวทางแก้ไขเยียวยาปัญหาของข้อสัญญาบัตรเครดิตซึ่งถือว่าเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมอันหนึ่ง โดยเริ่มต้นด้วยการใช้และการตีความกฎหมายสัญญาที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และจากการพิจารณาให้เห็นถึงปัญหาในการปรับใช้หลักกฎหมายสัญญาในประมวลกฎหมาย ในประการดังนี้

3.1.1 หลักกฎหมายสัญญาที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่สอดคล้องกับสถานะของสัญญาบัตรเครดิต กล่าวคือ พื้นฐานของกฎหมายสัญญาตามประมวลกฎหมายอยู่บนหลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนาที่ให้ความสำคัญแก่เจตนาของบุคคลโดยมีกฎหมายรองรับบังคับใช้ตามเจตนา เนื่องจากเป็นเจตนาที่เกิดจากความสมัครใจของบุคคลที่มีเสรีภาพในการตัดสินใจ มีเสรีภาพในการทำสัญญาที่ต้องการผูกพันตนเองตามสิทธิหน้าที่ที่กำหนดไว้ในสัญญา ซึ่งลักษณะของการเกิดขึ้นของสัญญาดังกล่าว ไม่มีอยู่ในสัญญาบัตรเครดิต เพราะสัญญาบัตรเครดิตไม่ได้เกิดจากความสมัครใจที่บุคคลมีเจตนาตกลงกันได้โดยอิสระและมีเสรีภาพในการทำสัญญาดังเช่นเมื่อก่อนนี้ ปัจจุบันเป็นสัญญาที่เกิดจากการตกลงที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งคือผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตซึ่งมีอำนาจทางเศรษฐกิจ หรือความรู้ ความสามารถด้านเทคโนโลยีที่เหนือกว่าในฐานะผู้ประกอบวิชาชีพเป็นผู้กำหนดข้อสัญญาไว้ล่วงหน้า โดยที่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งคือผู้บริโภค

จำขอมรับเอาข้อสัญญานั้น โดยไม่สามารถต่อรองแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาได้เลย เพราะมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและความรู้ที่ด้อยกว่า ดังนั้นการปรับใช้กฎหมายสัญญาโดยคู่สัญญามีเสรีภาพในการทำสัญญานั้น จะเป็นหลักกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริงใหม่ของสัญญาบัตรเครดิต ถ้าผู้ใช้กฎหมายหรือศาลไม่เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงหรือความแตกต่างของสัญญาธรรมดา กับสัญญาสำเร็จรูปหรือสัญญามาตรฐานที่อยู่ในรูปของสัญญาบัตรเครดิต แล้วจะทำให้ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองคู่สัญญาฝ่ายที่จำยอมเข้าทำสัญญาที่กำหนดข้อสัญญาไว้ล่วงหน้า การปรับใช้หลักกฎหมายสัญญาตามประมวลกฎหมายก็จะไม่สามารถเยียวยาหรือช่วยคุ้มครองคู่สัญญาหรือผู้บริโภคที่เสียเปรียบนั้นได้เลย

3.1.2 หลักกฎหมายเอกเทศสัญญากลายเป็นหลักกฎหมายที่ไม่ได้ใช้ เนื่องจากสัญญาบัตรเครดิตเป็นสัญญาทางธุรกิจประเภทใหม่เป็นสัญญารวมทุกประเภทเอกเทศสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ ไม่ว่าจะเป็นสัญญากู้ สัญญาซื้อขาย สัญญาเช่า สัญญาเช่าซื้อ ฯลฯ ผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตจะทำสัญญาในรูปสัญญาสำเร็จรูปหรือสัญญามาตรฐานไว้ล่วงหน้า ที่มีข้อสัญญากำหนดสิทธิหน้าที่ที่ผิดแผกแตกต่างไปจากบัญญัติของกฎหมาย อันเป็นผลให้สิทธิและหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎหมายเอกเทศสัญญากลายเป็นกฎหมายที่ไม่ใช้บังคับอีกต่อไป แต่อย่างไรก็ดีการตีความว่า บทบัญญัติกฎหมายที่กำหนดสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญา ถ้าไม่ขัดบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักความสงบเรียบร้อยแล้ว บุคคลสามารถตกลงเป็นอย่างอื่นได้ทั้งหมดเสียทีเดียว เช่นนี้คงไม่ได้ เพราะกรณีจะต้องคำนึงถึงหลักที่ว่าสิทธิหน้าที่ตามสัญญาใดๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้นั้นมีพื้นฐานของความสมดุลในการปฏิบัติการชำระหนี้ของคู่สัญญา การกำหนดข้อสัญญาให้แตกต่างจนทำให้ข้อสัญญาไม่เป็นธรรมต่อการปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาแล้ว อาจเป็นปัญหาของข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ไม่ควรให้มีผลบังคับได้

3.1.3 หลักทั่วไปของกฎหมายสัญญาเหมาะสมกับสัญญาประเภทใหม่ๆ เนื่องจาก การประกอบธุรกิจปัจจุบันได้พัฒนาก้าวหน้าทำให้เกิดสัญญาธุรกิจประเภทที่ไม่มีลักษณะเป็นสัญญาประเภทใดประเภทหนึ่ง โดยเฉพาะตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายส่วนของเอกเทศสัญญาหรือการกำหนดข้อสัญญาที่มีลักษณะของสัญญาหลายประเภทรวมเข้าด้วยกัน จนไม่มีลักษณะเด่นของสัญญาประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ การพิจารณาถึงสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญาไม่สามารถนำบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนเอกเทศสัญญามาปรับใช้ ซึ่งจะทำให้กฎหมายสัญญาในส่วนนี้มีบทบาทนับวันจะน้อยลงเป็นลำดับ ส่วนการนำหลักทั่วไปของกฎหมายสัญญามาปรับใช้กับลักษณะใหม่ของสัญญาปัจจุบันเช่นสัญญาบัตรเครดิตก็มีปัญหาเนื่องจากลักษณะของสิทธิหน้าที่ที่กำหนดไว้ในสัญญาพิเศษเฉพาะที่แตกต่างไปจากความผูกพันของหลักสัญญาทั่วไป หลักทั่วไปของกฎหมายสัญญาอาจเป็นหลักกฎหมายที่กว้างเกินไปไม่กระชับเพียงพอกับปัญหาในการ

พิจารณาความผูกพันตามสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญาได้และยังมีปัญหาของความได้เปรียบในด้านความรู้ในการประกอบธุรกิจที่ทำให้ผู้ประกอบการวิชาชีพมักจะกำหนดข้อสัญญาที่ได้เปรียบผูกมัดคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้บริโภคที่จะเสียเปรียบในด้านความรู้ความสามารถที่จะรู้ถึงความลับซับซ้อนของสิทธิหน้าที่ในสัญญาใหม่ๆ ซึ่งเป็นข้อสัญญาสำเร็จรูปที่กำหนดไว้ล่วงหน้า นอกจากนี้ในการพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาในการทำสัญญาก่อนให้เกิดปัญหาของการเกิดขึ้นของสัญญาที่มีการใช้ความรู้ความสามารถที่สูงกว่าของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งคือผู้ประกอบการบัตรเครดิต ซึ่งนำมาซึ่งความได้เปรียบในการทำสัญญาอันทำให้เกิดปัญหาของข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมได้อีกเช่นกัน (ดารารพร ธีระวัฒน์ ,2542, หน้า 121-123)

3.2 ปัญหาการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 ได้กำหนดลักษณะของข้อตกลงในสัญญาที่มีลักษณะเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมตามมาตรา 4 วรรคสาม “เป็นข้อตกลงที่อาจถือได้ว่าทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง” เช่น มาตรา 4(8) กำหนดว่า “ข้อตกลงในสัญญาบัตรเครดิตที่กำหนดให้ผู้บริโภคต้องชำระดอกเบี้ย เบี้ยปรับ ค่าใช้จ่ายหรือประโยชน์อื่นใดสูงเกินกว่าที่ควรในกรณีที่ผิดนัดหรือที่เกี่ยวข้องกับการผิดนัดชำระหนี้” นั้น ซึ่งตามหลักกฎหมายในมาตราเดียวกันวรรคแรกถือได้ว่าเป็นข้อตกลงในข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ให้มีผลบังคับใช้ได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี ถือได้ว่าเป็นหลักกฎหมายที่ให้อำนาจแก่ศาลในการตีความว่าข้อสัญญาใดเข้าลักษณะข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และแม้จะมีแนวทางกำหนดไว้ในกฎหมายก็ตามแต่เป็นแนวทางที่เป็นหลักกว้างๆ จึงย่อมเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องไปค้นหาตรวจสอบเอาเอง ดังนั้นจึงเป็นดุลพินิจของศาลอีกกว่าจะให้ผลบังคับได้แก่ไหนเท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณีบ้างหลักเกณฑ์ในการพิจารณาที่กฎหมายนี้กำหนดจึงเป็นหลักกว้างๆ ที่ศาลจะต้องคำนึงถึงข้อสัญญาเป็นกรณีๆ ไป การที่กฎหมายกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจได้นี้ ด้านหนึ่งอาจเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีเพราะเป็นความยืดหยุ่นของกฎหมายที่ไม่เคร่งครัดจนเกินไป แต่ถ้ามองอีกด้านหนึ่งอาจเห็นว่าการให้ศาลมีดุลพินิจในการพิจารณา ข้อสัญญาไม่เป็นธรรมตามกฎหมายนี้ว่าข้อสัญญาใดเป็นข้อสัญญาที่เป็นธรรมหรือไม่และการใช้ดุลพินิจในการตรวจสอบให้ผลบังคับของข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมแต่ให้มีผลบังคับได้เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี อาจก่อให้เกิดความเคลือบคลุมสงสัยในการใช้ดุลพินิจของศาลได้ว่า จะเกิดความไม่แน่นอนของผลบังคับของข้อสัญญาหนึ่งๆ ที่กำหนดเหมือนกันในสัญญาต่างฉบับกันก็ดี ต่างคู่กรณีกันก็ดี หรือขึ้นสู่การพิจารณาของศาลต่างศาลกันก็ดี ศาลแต่ละคนอาจตีความข้อสัญญาหรือใช้ดุลพินิจที่แตกต่างกันไป เพราะกฎหมายไม่มีมาตราซึ่งดวงวัดที่แน่นอน แต่เป็นเรื่องของเหตุผลของเรื่องแต่ละกรณีไป

ดังนั้นมาตรการทางกฎหมายตามมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 ยังไม่เกิดความแน่นอนในการนำไปบังคับใช้กับข้อตกลงในสัญญาบัตรเครดิตเกี่ยวกับเรื่องดอกเบี้ย เบี้ยปรับ หรือค่าธรรมเนียมว่าขนาดใดที่จึงจะถือได้ว่า “สูงเกินกว่าที่ควร” อันเป็นข้อตกลงที่อาจถือได้ว่าทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบก็ตามแต่กฎหมายก็ยังให้อำนาจศาลใช้ดุลยพินิจต่อไปอีกว่า “ให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี” นั้น บังคับได้ขนาดไหนเพียงใด ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาที่กฎหมายกำหนดไว้กว้างเกินไป จึงทำให้ผลการบังคับใช้หรือผลการตีความตลอดถึงการใช้ดุลยพินิจของศาลในแต่ละกรณีหรือผู้พิพากษาแต่ละคนนั้นย่อมมีผลทางกฎหมายที่แตกต่างกันไป จึงขึ้นอยู่กับภูมิหลัง ประสบการณ์ วิสัยทัศน์ เหตุผลของผู้พิพากษาแต่ละท่านว่ามีแค่ไหน จึงไม่อาจยึดถือเป็นมาตรฐานเดียวกันได้ ทำให้เกิดความสับสนในการบังคับใช้กฎหมายและขาดความแน่นอน ดังนั้นมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคอันเกิดจากการใช้บริการบัตรเครดิตตามกฎหมายฉบับนี้ยังไม่อาจสร้างความชัดเจนได้ ทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ กล่าวคือต้องให้เกิดเรื่องเป็นข้อพิพาทขึ้นสู่ศาลเสียก่อน จึงจะมีโอกาสใช้กฎหมายโดยศาลเป็นผู้พิจารณาตีความและใช้ดุลยพินิจนำกฎหมายมาปรับใช้ แต่หากยังไม่มี การนำเข้าสู่ข้อพิพาทขึ้นสู่ศาล ข้อสัญญานั้นย่อมไม่มีโอกาสที่จะนำกฎหมายไปบังคับใช้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายแม้จะจริงก็อยู่อีกส่วนหนึ่ง ข้อสัญญาที่ฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าวที่ทำไว้ก็ยังคงเป็นอยู่เรื่อยไป และถูกใช้ประโยชน์ในทางเอาเปรียบผู้บริโภคที่ยังคงใช้บริการเครดิตต่อไป และการที่จะเกิดเรื่องพิพาทขึ้นสู่ศาลก็ไม่ค่อยง่ายนัก ในเมื่อผู้บริโภคยังมีความจำเป็นภายใต้สถานการณ์อันจำยอมที่จะต้องใช้บริการบัตรเครดิตเพื่ออำนวยความสะดวกและจัดหาสิ่งอันจำเป็นในชีวิตประจำวัน คงไม่มีใครอาจเสี่ยงที่จะนำข้อพิพาทขึ้นสู่ศาล เพราะหมายถึงเป็นการปิดโอกาสและอนาคตของตนที่จะได้รับการจากผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตอีกต่อไป และยังถูกขึ้นบัญชีรายชื่อเป็นผู้มีประวัติทางเครดิตไม่ดี ซึ่งเป็นเรื่องที่ลึกลับและน่าเห็นใจ

สัญญาบัตรเครดิตจัดเป็นสัญญาธุรกิจประเภทหนึ่งที่อยู่ในรูปแบบของสัญญาสำเร็จรูปหรือสัญญามาตรฐาน โดยที่ผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิต สถาบันการเงินหรือบริษัทห้างร้านเหล่านั้นได้ร่างข้อกำหนดเงื่อนไขหรือข้อตกลงไว้ในสัญญาเป็นการล่วงหน้า โดยที่ผู้บริโภคซึ่งเป็นคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจำต้องยอมรับเอาหรือผูกพันตามข้อสัญญานั้น โดยที่ไม่สามารถต่อรอง แก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาได้เลย ทั้งนี้เพราะมีฐานะทางเศรษฐกิจและอำนาจการต่อรองที่ต่ำกว่า ทำให้ลักษณะการเกิดของสัญญาดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความสมัครใจที่บุคคลมีเจตนา ตกลงกันได้ อย่างอิสระและมีเสรีภาพในการทำสัญญาอย่างแท้จริงตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนาและเสรีภาพในการทำสัญญา สัญญาบัตรเครดิตจึงเป็นสัญญาธุรกิจประเภทใหม่ประเภทหนึ่งที่ไม่ม่ลักษณะเป็นสัญญาประเภทหนึ่งประเภทใดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายส่วนของเอกเทศสัญญา

แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นการเฉพาะ แต่มีการร่างกำหนดข้อสัญญาที่มีลักษณะของสัญญาหลายๆ ประเภทรวมเข้าด้วยกัน จนไม่มีลักษณะเด่นของสัญญาประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้นสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญาไม่สามารถนำบทบัญญัติของกฎหมายในส่วนเอกเทศสัญญามาปรับใช้โดยเฉพาะ และสืบเนื่องจากการที่สถาบันการเงินซึ่งเป็นคู่สัญญาเป็นผู้ร่างข้อตกลงในสัญญาบัตรเครดิตขึ้นเอง จึงมักกำหนดข้อที่เป็นประโยชน์แก่คู่สัญญาฝ่ายตนฝ่ายเดียว และยังเป็นผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพที่ได้เปรียบทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ และมีเทคโนโลยีที่เหนือกว่า จึงมักกำหนดข้อสัญญาที่ได้เปรียบผูกมัดคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้บริโภคที่เสียเปรียบทั้งเชิงความรู้ ความสามารถที่จะรู้ถึงความสลับซับซ้อนของสิทธิหน้าที่ในสัญญา เช่น การกำหนดข้อตกลงในสัญญาบัตรเครดิตให้ผู้บริโภคต้องชำระดอกเบี้ย เบี้ยปรับ ค่าใช้จ่าย ค่าธรรมเนียม หรือประโยชน์อื่นใดสูงเกินจริง หรือกำหนดข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของฝ่ายผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตในกรณีที่เกิดความเสียหายหรือชำระคบกพร่องจากการใช้บัตร และยังเพิ่มภาระให้แก่ผู้บริโภคเกินสมควร อย่างเช่น กำหนดข้อสัญญาให้ผู้บริโภคชำระหนี้ในกรณีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจจำเพาะ หรือภาษีอื่นใดที่มาทดแทนภาษีดังกล่าวที่ใช้บังคับกับการชำระเงินตามสัญญาเพียงฝ่ายเดียวเป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าข้อตกลงในสัญญาเหล่านี้อาจจัดอยู่ในลักษณะข้อตกลงหรือข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 ก็ตาม แต่การจะตีความหรือตรวจสอบข้อสัญญาว่ามีผลผูกพันบังคับใช้แก่ไหนเพียงใดนั้น ซึ่งตามกฎหมายจะต้องให้เกิดมีการโต้แย้งสิทธิหรือมีกรณีขึ้นสู่กระบวนการพิจารณาของศาลเสียก่อน ซึ่งเป็นการสร้างภาระขั้นตอนยุ่งยาก เสียทั้งเวลาทั้งค่าใช้จ่าย อีกทั้งผู้บริโภคมีทุนทรัพย์และความรู้ น้อยจึงไม่อาจที่จะไปขอความยุติธรรมจากศาลได้ ซึ่งต่างจากบริษัทหรือสถาบันการเงินที่ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตเหล่านั้นที่มีความพร้อมทั้งทุนทรัพย์ บุคคลกรฝ่ายกฎหมายที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในคดีไว้โดยเฉพาะ ด้วยเหตุดังกล่าวผู้บริโภคส่วนใหญ่จึงยังเลือกที่จะให้เอาเปรียบมากกว่าที่จะเรียกร้องหาความยุติธรรมจากศาลเพราะไม่คุ้มกับสิ่งที่เขาเสียไป กล่าวคือยอมจ่ายแพง แม้ทั้งรู้ว่าเป็นการถูกเอาเปรียบและผิดกฎหมาย เพราะไม่มีปัจจัยเงินทุนที่จะไปเรียกร้องความยุติธรรมจากศาล

3.3 ปัญหาการบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคพ.ศ.2522

ประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคหลายฉบับ แต่ยังไม่มียกกฎหมายฉบับใดที่ออกมาใช้บังคับแก่กรณีของธุรกิจบัตรเครดิตโดยตรง ซึ่งแต่ละฉบับมีมาตรการหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขแตกต่างกันไป เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

พ.ศ.2540 จะคุ้มครองผู้บริโภคร่วมเกี่ยวกับข้อสัญญาว่ามีลักษณะอย่างไรที่เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม โดยกำหนดแนวทางให้แก่ศาลเพื่อใช้ในการพิจารณาว่าข้อสัญญาหรือข้อตกลงใดที่ไม่เป็นธรรม และให้อำนาจแก่ศาลที่จะสั่งให้ข้อสัญญาหรือข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมนั้นว่ามีผลบังคับได้ตามสัญญาหรือไม่เพียงใด หรือมีผลใช้บังคับเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีนั้น โดยให้ศาลพิเคราะห์ถึงพฤติการณ์ทั้งปวงประกอบการพิจารณา ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็น “มาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับหลังจากเกิดสัญญา” ขึ้นมาแล้วและได้มีกรณีข้อพิพาทขึ้นสู่ศาล ส่วนกรณีมาตรการทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคทั้งสองฉบับนั้น เป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่คุ้มครองผู้บริโภคที่เสียเปรียบจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งจัดว่าเป็น “มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมก่อนการเกิดสัญญา” ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาดังแต่ต้นเหตุในขั้นตอนของการจัดทำสัญญาให้เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค ซึ่งกฎหมายฉบับนี้กำหนดให้มีคณะกรรมการเฉพาะเรื่องขึ้นที่เรียกว่า “คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา” ตามมาตรา 14(3) ให้มีอำนาจในการกำหนดให้ธุรกิจใดเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา (มาตรา 35 ทวิ) และมีอำนาจในการกำหนดข้อสัญญา หรือข้อสัญญาที่ผู้ประกอบการธุรกิจนั้นๆ ต้องใช้หรือไม่ใช้ ซึ่งมุ่งเน้นแก้ไขควบคุมการจัดทำสัญญาของเอกชนขึ้นโดยเฉพาะเพื่อเป็นแนวทางขจัดปัญหาการกำหนดข้อสัญญาที่เอาเปรียบหรือไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคตั้งแต่ต้น คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ได้พิจารณากำหนด “ธุรกิจเกี่ยวกับบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา” อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 35 ทวิของพระราชบัญญัติ (ฉบับแก้ไข) ดังกล่าว โดยออกประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่องให้ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาพ.ศ.2542 เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2542 โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขและรายละเอียดเกี่ยวกับการให้ใช้ข้อสัญญาที่จำเป็น จำนวน 8 รายการ ข้อ 3(1)-(8) และการไม่ให้ใช้ข้อสัญญาที่มีลักษณะไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค จำนวน 5 รายการ ข้อ 4(1)-(5) โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ ให้การประกอบธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาตามข้อ 2 โดยได้ให้ความหมายของคำว่า “บัตรเครดิต” ไว้ในข้อ 1 ว่าเป็นบัตรที่ผู้ประกอบการธุรกิจออกให้แก่ผู้บริโภคตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ผู้ประกอบการธุรกิจกำหนดเพื่อใช้ชำระค่าสินค้า ค่าบริการ หรือค่าอื่นใดแทนการชำระด้วยเงินสด หรือเพื่อใช้เบิกถอนเงินสด โดยรูปแบบของสัญญาบัตรเครดิตที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำกับผู้นั้นลักษณะเป็นสัญญาสำเร็จรูปที่ผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตทำสัญญาขึ้นล่วงหน้าและกำหนดเงื่อนไขข้อสัญญาไว้หมดแล้ว แต่ตามข้อ 3 ได้กำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตต้องทำสัญญาเป็นภาษาไทยที่สามารถเห็นและอ่านได้ชัดเจน และต้องใช้ข้อสัญญาที่กำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข รายละเอียดไว้ เช่น การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไข การใช้บัตรเครดิต อัตราดอกเบี้ย อัตราเบี้ยปรับ

4. ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดทางกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบัน กับช่องทางหลีกเลี่ยง ของผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตต่อการคุ้มครองผู้บริโภคบัตรเครดิต

ปัญหาและความเดือดร้อนที่ผู้บริโภคได้รับจากการเอาเปรียบของผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตในรูปแบบต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ปัจจุบันนี้หน่วยงานทางราชการหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้พยายามหาวิธีการแนวทางแก้ไขปัญหานั้นอยู่ซึ่งหากสภาพปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังและถูกวิธีแล้วอาจจะสร้างปัญหาลุกลามต่อเนื่อง และจะส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประชาชนทั้งประเทศได้ แต่อย่างไรก็ตามสำหรับวิธีการหรือแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว นั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานทางกฎหมายที่มีอยู่และให้อำนาจไว้จึงกระทำได้และจะต้องอยู่ในกรอบตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้นเพราะประเทศไทยเป็นนิติรัฐในปัจจุบันแม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคอยู่หลายฉบับก็ตาม แต่ก็ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายเป็นบทเฉพาะที่ใช้กับกรณีบัตรเครดิตโดยตรง ดังนั้นบางหน่วยงาน เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย กดี หรือสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคก็ใช้วิธีการตีความปรับใช้กฎหมายเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันมาเทียบเคียง ซึ่งไม่สามารถแก้ไขปัญหามากนัก เพราะมีบางปัญหาบางประเด็นที่กฎหมายปัจจุบันไม่อาจใช้บังคับครอบคลุมไปถึง จึงเป็นข้อจำกัดทางกฎหมายที่บังคับใช้ แต่ขณะเดียวกันผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตบางรายกลับใช้เป็นช่องทางหลีกเลี่ยงโดยอาศัยช่องว่างทางกฎหมายเหล่านั้นแสวงหาผลประโยชน์หรือกำไรจากผู้บริโภคเกินสมควร ดังเห็นได้จากข้อจำกัดทางกฎหมาย ดังต่อไปนี้

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดทางกฎหมายของประกาศหรือข้อบังคับของธนาคาร แห่งประเทศไทย

4.1.1 ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องดอกเบี้ยและค่าบริการที่ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บได้ ซึ่งเป็นการบังคับใช้แก่ธนาคารพาณิชย์ ซึ่งเป็นสถาบันการเงินภายในระบบที่อยู่ภายใต้การกำกับควบคุมดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทยตามกฎหมายอยู่แล้ว โดยประกาศฉบับนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการควบคุมอัตราดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม ค่าบริการให้ธนาคารพาณิชย์คิดได้รวมกันแล้วไม่เกินร้อยละ 18 ต่อปี ส่วนการเรียกค่าบริการที่เกี่ยวข้องเนื่องการใช้บัตรเครดิตในกรณีติดตามทวงถามหนี้ให้เก็บได้ตามจำนวนที่ได้ใช้จ่ายจริงและพอสมควรแก่กรณี และยังได้กำหนดค่าบริการในการเบิกถอนเงิน เงินสดล่วงหน้าไม่เกินร้อยละ 3 ของจำนวนเงินสดที่เบิกถอนนั้น ซึ่งประกาศดังกล่าวถือว่ามีผลบังคับใช้แก่ธนาคารพาณิชย์เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว

ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับนี้มีกฎหมายรองรับซึ่งอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 หรืออาศัยอำนาจตามความในมาตรา 3(4) และ มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ.2523 ซึ่งรัฐมนตรีว่าการคลังให้ความเห็นชอบโดยคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทยให้ออกข้อกำหนดใช้บังคับได้

4.1.2 ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต ซึ่งมีเนื้อหาเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ในทำนองเดียวกันกับประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับแรก ที่ใช้บังคับเฉพาะกับธนาคารพาณิชย์เท่านั้น ส่วนประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับหลังนี้ใช้กับผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิต โดยไม่ได้ระบุเฉพาะแต่ธนาคารพาณิชย์ ดังนั้น จึงหมายความว่าผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตทุกราย แต่มีปัญหาว่าการออกประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับนี้ไม่มีกฎหมายรองรับไว้เป็นการเฉพาะ จึงมีความหมายเป็นเพียงประกาศที่มีลักษณะการขอความร่วมมือให้ปฏิบัติตาม แต่เมื่อเป็นเพียงประกาศซึ่งไม่ใช่มาตรการทางกฎหมาย ถ้าหากไม่ปฏิบัติตามก็ไม่มีสภาพบังคับหรือมาตรการลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนเหมือนอย่างกฎหมาย ดังนั้นผลปรากฏว่ามีผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตธนาคารพาณิชย์และผู้ประกอบการที่ไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์ บางรายปฏิบัติตาม ยังมีผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตที่เป็นสถาบันการเงินนอกระบบหลายรายเพิกเฉยเพราะถือว่าไม่ได้ฝ่าฝืนกฎหมาย จึงเกิดความไม่เสมอภาคในทางปฏิบัติ ซึ่งจะเห็นได้ว่าหลังจากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ออกประกาศฉบับนี้แล้วยังมีผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตที่ไม่ใช่ธนาคารพาณิชย์บางรายยังคงคิดดอกเบี้ยค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายต่าง รวมกันแล้วสูงกว่าที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนด คือสูงกว่าร้อยละ 18 ต่อปี

ต่อมาได้มีประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต สำหรับผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิต ประกาศ ณ วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2549 มีผลใช้บังคับ 1 ธันวาคม พ.ศ.2549 ยกเลิกประกาศเดิมของธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2545 กำหนดอัตราดอกเบี้ยและค่าบริการที่ธนาคารพาณิชย์อาจเรียกเก็บได้ไม่เกินร้อยละ 18 ต่อปี แต่เนื่องจากปัจจุบันดอกเบี้ยปรับตัวสูงขึ้น ทำให้ต้นทุนทางการเงินของผู้ประกอบบัตรเครดิตปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงเห็นสมควรปรับเพดานอัตราดอกเบี้ยและค่าบริการ โดยกำหนดให้เรียกเก็บดอกเบี้ย ค่าปรับ ค่าธรรมเนียมและค่าบริการอื่นใด คำนวณรวมกันแล้วต้องไม่เกินร้อยละ 20 ต่อปี

แต่ถ้าเป็นหนี้เก่าก่อนประกาศนี้มีผลบังคับใช้ ให้ปฏิบัติตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต

สำหรับผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิต ลงวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2548 ไปจนถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2550 หลังจากนั้นจึงสามารถเรียกเก็บได้ตามประกาศนี้ ประกาศนี้ใช้บังคับสำหรับผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตที่มีโชชนาคารพาณิชย์

ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต ของธนาคารพาณิชย์ ประกาศ ณ วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2549 มีผลใช้บังคับ 1 ธันวาคม พ.ศ.2549 ยกเลิกประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต ของธนาคารพาณิชย์ ลงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2547

การเรียกเก็บดอกเบี้ย ค่าปรับ ค่าบริการ และค่าธรรมเนียมใดๆ เกี่ยวกับการใช้บัตรเครดิตให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องดอกเบี้ยและค่าบริการที่ธนาคารพาณิชย์อาจเรียกได้ในการประกอบธุรกิจบัตรเครดิต ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2549 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกาศนี้ใช้บังคับสำหรับผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตที่มีโชชนาคารพาณิชย์ตามกฎหมาย

ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยเรื่องการกำหนด หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ สำหรับผู้ประกอบธุรกิจที่มีโชสถาบันการเงิน ประกาศ ณ วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2549 มีผลใช้บังคับ 1 ธันวาคม พ.ศ.2550

ยกเลิกประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยเรื่องการกำหนด หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ สำหรับผู้ประกอบธุรกิจที่มีโชสถาบันการเงิน ลงวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2548

ผู้ประกอบธุรกิจอาจเรียกเก็บดอกเบี้ย ค่าปรับ ค่าบริการ และค่าธรรมเนียมใดๆ เกี่ยวกับสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ ทั้งนี้ดอกเบี้ยที่เรียกเก็บต้องไม่เกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้ ร้อยละ 15 ต่อปี โดยอัตรารวมสูงสุดของดอกเบี้ย ค่าปรับ ค่าบริการ และค่าธรรมเนียมใดๆ ดังกล่าว รวมกันแล้วต้องไม่เกินร้อยละ 28 ต่อปี ประกาศนี้ใช้บังคับสำหรับผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตที่มีโชชนาคารพาณิชย์ มีโชบริษัทเงินทุน

เมื่อธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยดังกล่าวทำให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นองค์กรทำหน้าที่กำกับดูแลผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิต ทั้งที่เป็นธนาคารพาณิชย์และไม่โชชนาคารพาณิชย์ แต่อย่างไรก็ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยยังขาดสภาพบังคับทำให้มีผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตบางรายไม่ปฏิบัติตาม โดยยังคงเรียกเก็บดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม ตลอดจนค่าใช้จ่ายต่างๆ รวมแล้วเกินกว่าที่ประกาศกำหนด ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับผู้บริโภค

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดทางกฎหมายของประกาศสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค

สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งแม้ไม่ได้ดูแลเรื่องบัตรเครดิตหรือบัตรผ่อนสินค้าโดยตรง แต่เนื่องจากปัจจุบันเกิดการร้องเรียนเรื่องทำนองนี้เข้ามามาก คูตามตารางข้างล่าง แม้สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภคออกประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาพ.ศ.2542 ซึ่งอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 35 ทวิแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคพ.ศ.2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 โดยให้คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาที่มีอำนาจออกประกาศกำหนดให้ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาก็ตาม แต่ประกาศฉบับดังกล่าว มีเนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับเงื่อนไขสัญญา หรือข้อตกลงว่าควรมีอย่างไรจึงจะเป็นธรรมและข้อใดที่ไม่เป็นธรรมให้มีผลบังคับเพียงใด แต่ประกาศฉบับดังกล่าว (“ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา” เรื่องให้ธุรกิจบัตรเครดิตเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2544 (ข้อ 1/1) ในกรณี que ผู้ประกอบธุรกิจจะเรียกเก็บดอกเบี้ยค้างชำระ (ถ้ามี) ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายอื่นๆ รวมอยู่ด้วย ผู้ประกอบธุรกิจต้องแสดงการคำนวณดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรวมกัน เป็นอัตราร้อยละต่อปีให้ผู้บริโภคทราบ) มิได้มีการกำหนดหรือควบคุมอัตราดอกเบี้ยหรือ ค่าธรรมเนียมไว้ด้วย ดังนั้น ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาฉบับดังกล่าวจึงไม่มีผลคุ้มครองผู้บริโภคอันเกิดจากการคิดดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายอันเกี่ยวเนื่องจากบัตรเครดิตในอัตราที่สูงเกินสมควร หรือมีการเรียกเก็บซ้ำซ้อนอันเกิดจากผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตแต่อย่างใด

จากการที่มาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีข้อจำกัด และยังไม่มีความบัญญัติกฎหมายว่าด้วยธุรกิจบัตรเครดิต โดยเฉพาะที่จะนำมาใช้บังคับใช้ จึงทำให้เกิดช่องทางการหลีกเลี่ยงกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตหรือสถาบันการเงินบางรายที่อาศัยช่องว่างทางกฎหมายนี้แสวงหาประโยชน์ หรือผลกำไรจากผู้บริโภคจนเกินสมควร ดังเช่นกรณีการกู้ยืมเงินของบุคคลทั่วไป (ที่ไม่ใช่สถาบันการเงินตามกฎหมาย) ซึ่งต้องห้ามคิดดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี ตามมาตรา 654 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือในพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2475 ที่มีผลใช้บังคับว่าหากมีการตกลงดอกเบี้ยเงินกู้เกินที่กำหนดไว้ในกฎหมาย (เกินร้อยละ 15 ต่อปี) นั้นให้ตกเป็นโมฆะ แต่เนื่องจากผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตซึ่งไม่ได้เป็นสถาบันการเงินตามกฎหมายในมาตรา 3 และมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ.2523 ที่สามารถคิดดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปีได้ ดังนั้น หากผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตที่ไม่ใช่สถาบันการเงินในระบบตามกฎหมายเหล่านี้ให้ผู้บริโภคกู้เงินแล้วจะต้องตกภายใต้มาตรา 654 คือห้ามคิดดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี แต่อย่างไรก็ตามผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตหรือสถาบันการเงินนอกระบบเหล่านี้มีวิธีการหลีกเลี่ยงกฎหมาย โดยใช้คำว่า

“ค่าธรรมเนียม” แทนคำว่า “ดอกเบี้ย” ซึ่งเมื่อทำการเล็งมาใช้คำว่าค่าธรรมเนียมแล้วสามารถที่จะคิดค่าธรรมเนียมในอัตราที่สูงกว่าดอกเบี้ยโดยไม่ผิดกฎหมาย (หรือสามารถคิดได้เกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี) และค่าธรรมเนียมซึ่งศาลฎีกาเองก็ได้วางหลักยอมรับไว้ว่ามีลักษณะเป็นเบี้ยปรับเป็นการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้าหากผิดนัดหรือผิดสัญญาให้คิดเบี้ยปรับ ดังนั้นค่าธรรมเนียมการชำระหนี้ล่าช้า หรือค่าธรรมเนียมในการติดตามหนี้ ซึ่งศาลฎีกาถือว่าเป็นเบี้ยปรับจะเป็นคนละส่วนกับดอกเบี้ยดังกล่าว

คำพิพากษาฎีกาที่ 408/2538 วินิจฉัยว่า “ตามวิธีการใช้บัตรสินเชื่อเดบิตอร์สคลับเมื่อจำเลยนำบัตรสินเชื่อของโจทก์ไปใช้ โจทก์จะชำระหนี้แทนจำเลย จำเลยมีหน้าที่จะชำระคืนโจทก์ภายในกำหนด ซึ่งจำเลยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมผิดนัด แต่หากจำเลยไม่ชำระเงินคืนภายในกำหนด โจทก์จะเรียกค่าธรรมเนียมในการผิดนัดอัตราร้อยละ 2 ต่อเดือน ไม่ใช่ดอกเบี้ยตามแบบพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา แต่มีลักษณะคล้ายเบี้ยปรับ การที่จำเลยให้การต่อสู้ว่าค่าธรรมเนียมผิดนัดเป็นการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราจึงเป็นโมฆะ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “ค่าธรรมเนียมผิดนัดไม่ใช่ดอกเบี้ยตามความหมายของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2475 แต่มีลักษณะคล้ายเบี้ยปรับ เมื่อจำเลยผิดนัดไม่ชำระหนี้โจทก์จึงฟ้องเรียกค่าธรรมเนียมผิดนัดดังกล่าว” ดังนั้น ค่าธรรมเนียมผิดนัดคือ เบี้ยปรับนั่นเอง เมื่อสูงเกินส่วนศาลมีอำนาจลดลงได้ตามมาตรา 383 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

นอกจากนี้ผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตยังเอาเปรียบผู้บริโภคในรูปแบบอื่นๆ อีก เช่น การเรียกเก็บดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม ค่าบริการ ค่าใช้จ่ายในชื่อเรียกต่างๆ ซึ่งเป็นการเรียกเก็บซ้ำซ้อน ดังเช่นกรณีผู้บริโภคเบิกถอนเงินสดโดยผ่านบัตรเครดิตนั้นผู้บริโภคจะต้องรับภาระค่าธรรมเนียมเบิกเงินสดล่วงหน้าร้อยละ 3 ของจำนวนเงินสดที่เบิก หรือผู้ประกอบการบางรายเรียกเก็บครั้งละ 150 บาทต่อเงิน 3,000 บาทและหากเศษที่เกิน 3,000 บาทคิดอีก 150 บาท เมื่อเบิกเงินสดไปแล้วผู้บริโภคยังต้องเสียดอกเบี้ยคิดตั้งแต่วันที่เบิกจนถึงวันที่ชำระเสร็จสิ้นในอัตราตามกฎหมาย และเมื่อถึงครบกำหนดชำระหนี้คืน กรณี ผ่อนชำระ (ชำระหนี้คืนบางส่วน) จะต้องเสียค่าธรรมเนียมในส่วนที่ยังคงค้างชำระอยู่อีก เรียกว่าค่าธรรมเนียมการใช้วงเงินในอัตราตามแต่ผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิตจะกำหนด เช่น บัตรเทสโก้โลตัส-จีอีแคปปิตอล คิดร้อยละ 24 ต่อปี ของจำนวนเงินที่ค้างชำระเป็นบัตรจัสโก้การ์ด-อออนธนสินทรัพย์ คิดเพิ่มร้อยละ 0.28 ต่อวัน นอกจากนี้หากผิดนัดชำระหนี้หรือชำระหนี้ไม่ตรงกำหนดจะต้องเสียค่าปรับหรือค่าใช้จ่ายในการติดตามทวงถาม โดยคิดต่อครั้งๆ ละ 200-400 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าหากนำอัตราดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม ค่าบริการ หรือค่าใช้จ่ายที่เรียกชื่อต่างกันนั้นมาคำนวณรวมกันแล้วจะเห็นได้ว่าผู้บริโภคจะต้องรับภาระเสีย

ดอกเบ็ญหรือค่าธรรมเนียมในทำนองเดียวกันมากกว่าร้อยละ 30-40 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าดอกเบ็ญที่สามารถเรียกได้ตามกฎหมายมากกว่าถึงสองเท่า

5. ปัญหาเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของสัญญาบัตรเครดิตและการนำหลักกฎหมายมาปรับและบังคับใช้กับสัญญาบัตรเครดิตยังไม่มีความชัดเจนแน่นอน

การที่ผู้ออกบัตรเครดิตจะมีสิทธิตามกฎหมายในการเรียกเก็บดอกเบ็ญตามสัญญาบัตรเครดิตอย่างไร กรณีย่อมขึ้นอยู่กับว่าสัญญาบัตรเครดิตระหว่างผู้ออกบัตรกับผู้ถือบัตรเป็นสัญญาในลักษณะใด เมื่อสถานะทางกฎหมายของสัญญาบัตรเครดิตยังไม่ชัดเจนย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิในการเรียกเก็บดอกเบ็ญและค่าธรรมเนียมตามสัญญาบัตรเครดิตด้วย กรณีจึงจะได้ยกมาพิจารณาต่อไป โดยแยกพิจารณาออกเป็นบัตรเครดิตที่มีคู่สัญญา 2 ฝ่าย และบัตรเครดิตที่มีคู่สัญญา 3 ฝ่าย กรณีบัตรเครดิตที่มีคู่สัญญา 2 ฝ่าย ซึ่งเป็นบัตรเครดิตที่ร้านค้าออกให้แก่ลูกค้าโดยตรง เพื่อใช้ซื้อสินค้าหรือบริการของร้านค้าผู้ออกบัตรเครดิต ดังนั้นบัตรเครดิตในลักษณะนี้ผู้ออกบัตรเครดิตและร้านค้าจึงเป็นบุคคลคนเดียวกัน เมื่อลูกค้าค้างชำระราคาสินค้า ร้านค้าก็จะกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมโดยคำนวณเป็นร้อยละของราคาสินค้าที่ลูกค้าในฐานะลูกหนี้ค้างชำระในแต่ละเดือน วิธีดังกล่าวถือได้หรือไม่ว่า เป็นการที่ร้านค้ามีเจตนาที่จะทำสัญญาให้กู้ยืมเงิน ซึ่งมีผลให้อัตราค่าธรรมเนียมที่กำหนดเป็นอัตราดอกเบ็ญกู้ยืมเงิน ซึ่งตกอยู่ภายใต้มาตรา 654 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบ็ญเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบ็ญเกินกว่านั้นก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี” เมื่อพิจารณาถึงสัญญาบัตรเครดิตในกรณีนี้ จะเห็นว่าสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาคือร้านค้าและผู้ถือบัตรนั้นเป็นไปตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขาย ดังนั้นเมื่อร้านค้าส่งมอบทรัพย์สิน หรือให้บริการแก่ผู้ซื้อแล้วก็เป็นที่ของผู้ซื้อที่จะต้องชำระราคาสินค้าหรือบริการให้แก่ร้านค้าตามมาตรา 486 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ซื้อจำต้องรับมอบทรัพย์สินที่ตนได้รับซื้อและใช้ราคาตามข้อสัญญาซื้อขาย” ดังนั้นเมื่อผู้ซื้อไม่ชำระราคาสินค้าแก่ร้านค้าตามเวลาที่กำหนดย่อมถือได้ว่า ผู้ซื้อค้างชำระราคาสินค้า ซึ่งตามมาตรา 224 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้คิดดอกเบ็ญในอัตราร้อยละ 7.50 ต่อปี ในวงเงินที่ค้างชำระ เว้นแต่จะได้ทำความตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 224 บัญญัติว่า “หนี้เงินนั้นท่านให้คิดดอกเบ็ญในระหว่างเวลาผินันต์ร้อยละเจ็ดกึ่งต่อปี ถ้าเจ้าหนี้อาจจะเรียกดอกเบ็ญได้สูงกว่านั้นโดยอาศัยเหตุอย่างอื่นอันชอบด้วยกฎหมายก็ให้คงส่งดอกเบ็ญต่อไปตามนั้น” เมื่อพิจารณามาตรา

224 แล้ว หากมีการตกลงกันให้ชำระดอกเบี้ยในอัตราที่สูงกว่าร้อยละ 7.50 ต่อปี ก็ยอมทำได้ และในการคิดดอกเบี้ยดังกล่าวไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 654 เพราะไม่ใช่เป็นดอกเบี้ยเงินกู้ยืม แต่เป็นดอกเบี้ยที่กฎหมายให้โดยถือว่าหนี้เงินนั้นถ้าไม่ได้ชำระภายในกำหนด เจ้าหนี้ออมได้รับความเสียหายแล้ว บัตรเครดิตที่มีคู่สัญญา 3 ฝ่าย สำหรับบัตรเครดิตที่มีคู่สัญญา 3 ฝ่ายนี้ตามข้อตกลงการใช้บัตรเครดิต ผู้ถือบัตรสามารถนำบัตรไปใช้ได้ 2 กรณี คือใช้ซื้อสินค้าหรือบริการ แทนการชำระด้วยเงินสด และนำไปใช้เบิกถอนเงินสดจากเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติ การเรียกเก็บดอกเบี้ยในกรณีของการใช้บัตรซื้อสินค้าหรือบริการ ในกรณีของการใช้บัตรซื้อสินค้าหรือบริการนั้น ตามข้อตกลงการใช้บัตรเครดิตจะกำหนดให้ผู้ถือบัตรสามารถนำบัตรไปใช้ซื้อสินค้าและบริการจากร้านค้าหรือสถานบริการที่มีข้อตกลงเป็นร้านค้าสมาชิกรับบัตรกับผู้ออกบัตรแทนการชำระด้วยเงินสดซึ่งในกรณีนี้เมื่อผู้ถือบัตรนำบัตรไปใช้จ่ายแล้วร้านค้าหรือสถานบริการจะเรียกเก็บเงินจากผู้ออกบัตร ผู้ออกบัตรจะเป็นผู้ชำระเงินค่าสินค้าหรือบริการให้แก่ร้านค้าหรือสถานบริการแล้วจึงเรียกเก็บคืนจากผู้ถือบัตรในภายหลัง ในลักษณะเช่นนี้ข้อตกลงระหว่างผู้ออกบัตรกับผู้ถือบัตร จึงไม่ใช่มีลักษณะเป็นสัญญาที่ผู้ออกบัตรให้ผู้ถือบัตรกู้ยืมเงิน หรือเป็นกรณีที่ผู้ออกบัตรเป็นตัวแทนผู้ถือบัตรชำระหนี้ให้กับร้านค้า และไม่ใช่กรณีของสัญญาโอนสิทธิเรียกร้อง ในกรณีนี้ผู้ออกบัตรเครดิตจึงไม่ใช่ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องจากร้านค้า ดังนั้นการที่ผู้ออกบัตรชำระหนี้ค่าสินค้าแทนผู้ถือบัตรไปแล้วมาเรียกคืนจากผู้ถือบัตรตามข้อตกลงการใช้บัตรเครดิตในกรณีนี้ผู้ออกบัตรเครดิตจึงอยู่ในฐานะเป็นเจ้าหนี้ของผู้ถือบัตรเครดิตตามสัญญาที่มีอยู่ต่อกัน โดยตรงและมีสิทธิเรียกให้ผู้ถือบัตรชำระหนี้ได้ ฉะนั้นหากผู้ถือบัตรเครดิตไม่ชำระหนี้ตามระยะเวลาที่กำหนดผู้ถือบัตรยอมได้ชื่อว่าเป็นลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ผู้ออกบัตรในฐานะเจ้าหนี้ออมมีสิทธิที่จะคิดดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัดได้ ซึ่งในส่วนของการคิดดอกเบี้ยในกรณีนี้ก็ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของมาตรา 224 คือ ในอัตราร้อยละ 7.50 ต่อปี หรือถ้าผู้ออกบัตรเครดิตและผู้ถือบัตรเครดิตมีข้อตกลงกันเป็นอย่างอื่นก็ให้เป็นไปตามนั้น และเนื่องจากไม่ใช่เรื่องของการกู้ยืมเงินกรณีจึงไม่อยู่ในบังคับข้อจำกัดอัตราดอกเบี้ยใน มาตรา 654 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้นในกรณีนี้ผู้ออกบัตรจึงสิทธิเรียกเก็บดอกเบี้ยจากยอดหนี้ที่ค้างชำระได้ตามอัตราที่ตกลงกัน แม้อัตราดอกเบี้ยดังกล่าวจะสูงเกินกว่าอัตราร้อยละ 15.00 ต่อปี แต่ในกรณีนี้ แม้ผู้ออกบัตรมีสิทธิเรียกเก็บดอกเบี้ยได้ตามที่ตกลงกัน แต่หากอัตรดอกเบี้ยที่กำหนดไว้ดังกล่าวสูงเกินไปศาลจะใช้ดุลพินิจปรับลดลงได้หรือไม่ ซึ่งในส่วนนี้โดยส่วนใหญ่แล้วหากศาลเห็นว่าอัตรดอกเบี้ยที่กำหนดไว้สูงเกินควรศาลมักจะใช้ดุลพินิจปรับลดลงเหลืออัตราร้อยละ 7.50 ต่อปี หรืออัตราร้อยละ 15.00 ต่อปี โดยถือว่าข้อกำหนดในเรื่องของอัตรดอกเบี้ยดังกล่าวเป็นเบี้ยปรับที่กำหนดไว้ล่วงหน้าตามบทบัญญัติของ

มาตรา 379 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อศาลเห็นว่าสูงเกินส่วนศาลก็สามารถใช้ดุลพินิจปรับลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ ตามบทบัญญัติในมาตรา 383

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 379 บัญญัติว่า “ถ้าลูกหนี้สัญญาแก่เจ้าหนี้ว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งเป็นเบี้ยปรับเมื่อตนไม่ชำระหนี้ก็ดี หรือไม่ชำระหนี้ให้ถูกต้องสมควรก็ดี เมื่อลูกหนี้ผิดนัดก็ให้ปรับเบี้ยปรับ ถ้าการชำระหนี้อื่นจะพึงทำนั้นได้แก่งวดเว้นการอันใดอันหนึ่งหากทำการอันนั้นฝ่าฝืนมูลหนี้เมื่อใดก็ให้ปรับเบี้ยปรับเมื่อนั้น” และตามมาตรา 383 บัญญัติว่า

ถ้าเบี้ยปรับที่รับนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะลดลงเป็นจำนวนพอสมควรก็ได้ ในการที่จะวินิจฉัยว่าสมควรเพียงใดนั้นท่านให้พิเคราะห์ถึงทางได้เสียของเจ้าหนี้ทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่แต่เพียงทางได้เสียในเชิงทรัพย์สิน เมื่อได้ใช้เงินตามเบี้ยปรับแล้ว สิทธิเรียกร้องขอลดก็เป็นอันขาดไป นอกจากกรณีที่กำลังกล่าวไว้ในมาตรา 379 และมาตรา 382 ท่านให้ใช้วิธีเดียวกันนี้บังคับ ในเมื่อบุคคลสัญญาว่าจะให้เบี้ยปรับเมื่อตนกระทำหรืองดเว้นกระทำการอันหนึ่งอันใดนั้นด้วย

อย่างไรก็ตามการที่ศาลใช้ดุลพินิจในการปรับลดอัตราดอกเบี้ยลงโดยถือเป็นเบี้ยปรับตามมาตรา 383 นั้น การใช้ดุลพินิจของศาลดังกล่าวก็ยังเป็นประเด็นปัญหาที่คู่ความฝ่ายเจ้าหนี้และนักกฎหมายบางท่านไม่เห็นด้วย โดยเห็นว่าในกรณีนี้เป็นข้อตกลงในการชำระดอกเบี้ยกันตามสัญญาที่ทำไว้ต่อกัน ข้อตกลงดังกล่าวไม่ใช่ข้อตกลงที่มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับตามมาตรา 379 ศาลจึงไม่มีอำนาจใช้ดุลพินิจปรับลดลงตามมาตรา 383 ซึ่งในประเด็นนี้ศาลฎีกาก็ได้วินิจฉัยไว้ในทำนองเดียวกัน ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1550/2539 ซึ่งวินิจฉัยว่า

คำขอสินเชื่อบัตรเครดิตมีข้อสัญญาว่า โจทก์ยอมผ่อนผันจ่ายเงินไปก่อนทั้งที่เงินฝากในบัญชีมีไม่พอจ่ายโดยไม่มีกำหนดเวลาชำระคืนเป็นแต่เพียงจำเลยตกลงชำระคืนพร้อมดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดที่ธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดเป็นการกำหนดดอกเบี้ยไว้ล่วงหน้า ถือได้ว่าจำเลยตกลงให้โจทก์คิดดอกเบี้ยในอัตราดังกล่าวแต่ต้น จึงไม่อยู่ในบังคับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 654 ซึ่งห้ามคิดดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี เพราะมิใช่การกู้ยืมเงิน และโจทก์เป็นธนาคารพาณิชย์ข้อตกลงดังกล่าวชอบด้วยกฎหมาย และไม่มีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ ที่ศาลล่างทั้งสองเห็นว่าเป็นเบี้ยปรับและสูงเกินส่วนจึงให้ลดลงเป็นอัตราร้อยละ 15 ต่อปี นั้น ศาลฎีกาไม่เห็นพ้องด้วย ฎีกาโจทก์ฟังขึ้น

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นกรณีจึงเห็นได้ว่า แนววินิจฉัยของศาลในส่วนของการเรียกเก็บดอกเบี้ยตามข้อตกลงตามสัญญาบัตรเครดิตระหว่างผู้ออกบัตรกับผู้ถือบัตรยังไม่มีที่ชัดเจน และยังมีแนววินิจฉัยและความเห็นที่แตกต่างกันออกไป ในส่วนของผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ 1550/2539 ทั้งนี้เพราะในกรณีนี้ต้องถือเป็นกรณีที่คู่สัญญาได้ทำความ

ตกลงที่จะชำระดอกเบี้ยกันไว้ในสัญญาแล้ว เมื่อข้อตกลงดังกล่าวไม่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย
ข้อตกลงดังกล่าวย่อมมีผลบังคับได้ ตามบทบัญญัติมาตรา 224 และเมื่อกรณีนี้สัญญาระหว่างผู้ออก
บัตรกับผู้ถือบัตรไม่ใช่เรื่องการกู้ยืมเงินที่จะต้องอยู่ในบังคับของบทบัญญัติมาตรา 654 แม้ข้อตกลง
การเรียกเก็บดอกเบี้ยจะกำหนดไว้อัตราเท่าใดข้อตกลงดังกล่าวก็มีผลบังคับระหว่างคู่สัญญา
และไม่ใช่กรณีของเบี้ยปรับตามบทบัญญัติมาตรา 379 ศาลจึงไม่มีอำนาจปรับลดลง ตามบทบัญญัติ
มาตรา 383

การเรียกเก็บดอกเบี้ยในกรณีของการเบิกถอนเงินสดล่วงหน้าสำหรับในกรณีของการใช้
บัตรเบิกถอนเงินสดล่วงหน้าจากเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติ นั้น ตามข้อตกลงการใช้บัตรเครดิตจะ
กำหนดให้ผู้ถือบัตรสามารถนำบัตรไปใช้เบิกถอนเงินสดล่วงหน้าจากเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติ
ได้ด้วย ในลักษณะนี้หากมองว่าเป็นการใช้บัตรเครดิตตามข้อตกลงการใช้บัตรเครดิตที่มีต่อกัน
ซึ่งถือเป็นสัญญาทั่วไปแล้ว การเรียกเก็บดอกเบี้ยก็คงเป็นไปเช่นเดียวกันกับกรณีของการใช้บัตรซื้อ
สินค้าหรือบริการตามที่กล่าวแล้วข้างต้น แต่หากมองว่าการที่ผู้ถือบัตรนำบัตรไปใช้เบิกถอนเงินสด
ในกรณีนี้เงินที่ผู้ถือบัตรเบิกถอนไปเป็นเงินของผู้ออกบัตรที่จ่ายให้แก่ผู้ถือบัตรโดยตรง ข้อตกลง
ดังกล่าวย่อมมีลักษณะเป็นการที่ผู้ออกบัตรให้ผู้ถือบัตรกู้ยืมเงินแล้ว ข้อตกลงในเรื่องของการเรียก
เก็บดอกเบี้ยในกรณีนี้จะมีผลบังคับหรือไม่เพียงใด กรณีจะอยู่ในบังคับของบทบัญญัติในมาตรา
654 หรือไม่ ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือในกรณีที่ผู้ออกบัตรเป็นธนาคารพาณิชย์และใน
กรณีที่ผู้ออกบัตรเป็นบริษัทเอกชน

กรณีผู้ออกบัตรเป็นธนาคารพาณิชย์

สำหรับในกรณีที่ผู้ออกบัตรเป็นธนาคารพาณิชย์นั้น เนื่องจากการดำเนินการขอ
อนุญาตจัดตั้งธนาคารพาณิชย์จะต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505
ฉะนั้นการประกอบธุรกิจใดๆ ของธนาคารพาณิชย์จึงอยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติการธนาคาร
พาณิชย์พ.ศ.2505 และอยู่ในการควบคุมของธนาคารแห่งประเทศไทย การดำเนินธุรกิจบัตรเครดิต
ของธนาคารพาณิชย์นั้นจึงถือเป็นการประกอบธุรกิจอย่างหนึ่งของธนาคาร กรณีจึงอยู่ในบังคับ
ที่ต้องขออนุญาตและอยู่ในการควบคุมของธนาคารแห่งประเทศไทย ดังนั้นแม้ข้อตกลงในส่วน
ของการใช้บัตรเบิกถอนเงินสดล่วงหน้าเป็นการที่ธนาคารผู้ออกบัตรให้ผู้ถือบัตรกู้ยืมเงินโดยตรง
กรณีก็ไม่อยู่ในบังคับของบทบัญญัติในมาตรา 654 ทั้งนี้เพราะในการเรียกเก็บดอกเบี้ยในการดำเนิน
ธุรกิจและการให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์นั้นเป็นไปตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติ
การธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 และกำหนดอัตราดอกเบี้ยตามที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศ
กำหนด ดังนั้นหากข้อตกลงในการใช้บัตรเครดิตได้กำหนดให้มีการเรียกเก็บดอกเบี้ยไว้ไม่เกินอัตรา
ตามที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศให้ธนาคารพาณิชย์เรียกเก็บได้แล้ว แม้อัตราที่กำหนดไว้

ดังกล่าวจะสูงกว่าอัตราร้อยละ 15 ต่อปี ตามมาตรา 654 ข้อตกลงดังกล่าวก็บังคับใช้ได้ (ซึ่งโดยส่วนใหญ่นาการผู้ออกบัตรจะกำหนดเรียกเก็บดอกเบี้ยจากผู้ถือบัตรไว้ในอัตราสูงสุดตามที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศกำหนด) และกรณีไม่ถือเป็นเบี้ยปรับ ตามมาตรา 379 ศาลจึงไม่มีอำนาจปรับลดลงตามบทบัญญัติ มาตรา 383 ศาลอาจนำบทบัญญัติของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 มาบังคับใช้และปรับลดอัตราดอกเบี้ยที่กำหนดไว้นั้นสูงเกินสมควร ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น

นอกจากนี้ในส่วนของผู้ออกบัตรที่เป็นธนาคารพาณิชย์ ตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า หากเป็นกรณีที่ข้อตกลงในการใช้บัตรเครดิตมีข้อตกลงให้หักบัญชีชำระหนี้ที่เกิดจากการใช้บัตรเครดิตระหว่างผู้ออกบัตรกับผู้ถือบัตรแล้ว ข้อตกลงดังกล่าวมีลักษณะเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัด เมื่อข้อตกลงดังกล่าวมีลักษณะเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัดแล้ว กรณีย่อมอยู่ในบังคับของบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยบัญชีเดินสะพัด ดังนั้นการเรียกเก็บดอกเบี้ยในกรณีนี้จึงเป็นไปตามบทบัญญัติและวิธีการของกฎหมายในเรื่องของสัญญาบัญชีเดินสะพัด กล่าวคือ สามารถคิดดอกเบี้ยทบต้นได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 655 ซึ่งบัญญัติว่า

ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยในดอกเบี้ยที่ค้างชำระ แต่ทว่าเมื่อดอกเบี้ยค้างชำระไม่น้อยกว่าปีหนึ่ง คู่สัญญาผู้ยืมจะตกลงกันให้เอาดอกเบี้ยนั้นทบเข้ากับต้นเงินแล้วให้คิดดอกเบี้ยในจำนวนเงินที่ทบเข้ากันนั้นก็ได้ แต่การตกลงเช่นนั้นต้องทำเป็นหนังสือ ส่วนประเพณีการค้าที่คำนวณดอกเบี้ยทบต้นในบัญชีเดินสะพัดก็ดี ในการค้าขายอย่างอื่นทำนองเช่นนั้นก็ดีหาอยู่ในบังคับแห่งบทบัญญัติซึ่งกล่าวมาในวรรคก่อนนั้นไม่

จากบทบัญญัติในมาตรา 655 วรรคสอง กรณีจึงเห็นได้ว่าถ้าเป็นเรื่องของบัญชีเดินสะพัดแล้วกฎหมายไม่ได้ห้ามคิดดอกเบี้ยทบต้น และสามารถคำนวณดอกเบี้ยทบต้นได้ทันทีที่ลูกหนี้ผิดนัด โดยไม่ต้องรอให้ลูกหนี้ค้างชำระดอกเบี้ยไม่น้อยกว่า 1 ปี ตามบทบัญญัติในวรรค 1 และในเรื่องของบัญชีเดินสะพัดนั้นไม่มีกฎหมายกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้โดยเฉพาะ กรณีจึงต้องแล้วแต่กรณีตกลงกัน ถ้ามิได้ตกลงกันก็ให้ใช้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7.50 ต่อปี ตามบทบัญญัติในมาตรา 7 ดังนั้นหากเป็นในกรณีนี้แล้วข้อตกลงในการใช้บัตรเครดิตที่ให้คำนวณดอกเบี้ยทบต้นจึงไม่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายและใช้บังคับได้ และในกรณีนี้ก็เช่นกันศาลไม่มีอำนาจปรับลดลงตามมาตรา 383 แต่ก็อยู่ในบังคับของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมพ.ศ.2540 อย่างไรก็ตามแม้ว่าเมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติของกฎหมายแล้วข้อตกลงระหว่างผู้ออกบัตรกับผู้ถือบัตรในกรณีนี้จะเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัด แต่ศาลฎีกาก็ได้วินิจฉัยไว้ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 4453/2543 ว่าข้อตกลงในการหักบัญชีชำระหนี้บัตรเครดิตกรณีดังกล่าวไม่เป็นสัญญาบัญชี

เดินสะพัดโดยวินิจฉัยว่าคู่สัญญาที่มีเจตนาที่จะทำสัญญาบัตรเครดิตกันมิได้มีเจตนาที่จะทำสัญญา บัญชีเดินสะพัดต่อกันแต่อย่างใด

กรณีผู้ออกบัตรเป็นบริษัทเอกชน ในส่วนของผู้ออกบัตรที่เป็นบริษัทเอกชนนั้น เนื่องจากตามบทบัญญัติของมาตรา 4 พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 ได้ให้คำจำกัด ความของคำว่า “การธนาคารพาณิชย์” ไว้ว่าเป็นการประกอบธุรกิจประเภทรับฝากเงินที่ต้องจ่ายคืน เมื่อทวงถามหรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้ และใช้ประโยชน์เงินนั้นในทางหนึ่งหรือหลายทาง เช่น (ก) ให้สินเชื่อ (ข) ซื้อขายตั๋วแลกเงินหรือตราสารเปลี่ยนมืออื่นใด (ค) ซื้อขายเงินปรีวรรต ต่างประเทศ นอกจากนี้ในมาตราดังกล่าวยังให้คำจำกัดความหมายของการ “ให้สินเชื่อ” ไว้ว่า เป็นการให้กู้ยืมเงิน ซื้อ ซื้อลด รับช่วงซื้อลดตั๋วเงิน เป็นเจ้าหนี้ เนื่องจากได้จ่ายเงินหรือส่งจ่ายเพื่อ ประโยชน์ของผู้เคยค้า หรือเป็นเจ้าหนี้เนื่องจากได้จ่ายเงินตามภาระผูกพันตามเล็ดเตอร์ออฟเครดิต จากคำจำกัดความดังกล่าวเมื่อพิจารณาจากธุรกิจบัตรเครดิตที่ดำเนินการโดยบริษัทเอกชนแล้ว จะเห็นได้ว่าการดำเนินกิจการไม่มีการรับฝากเงินจากลูกค้าผู้ใช้บริการบัตรเครดิตแต่อย่างใด เมื่อ พิจารณาตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวการประกอบธุรกิจบัตรเครดิตของบริษัทผู้ออกบัตร จึงไม่เป็นกิจการ การธนาคารพาณิชย์อันจะต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 ซึ่งแตกต่าง จากธุรกิจบัตรเครดิตที่ดำเนินการโดยธนาคารพาณิชย์และเมื่อการดำเนินธุรกิจของบริษัทบัตรไม่ใช่ กิจการการธนาคารพาณิชย์ ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถดำเนินการให้สินเชื่อตามความหมายของการให้ สินเชื่อตามที่กล่าวข้างต้นได้ ดังนั้นในกรณีของบริษัทผู้ออกบัตรเครดิตจึงไม่สามารถดำเนินการให้ สินเชื่อที่มีลักษณะเป็นการให้กู้ยืมเงินได้ เพราะจะเป็นการต้องห้ามตามพระราชบัญญัติการธนาคาร พหุศ.2505 จากข้อจำกัดในเรื่องการให้กู้ยืมเงินดังกล่าวจึงทำให้ข้อตกลงการใช้บัตรเครดิต ที่ทำขึ้นระหว่างผู้ถือบัตรเครดิตกับผู้ออกบัตรเครดิตที่เป็นบริษัทเอกชนในส่วนของ การเบิกถอน เงินจากเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติ ต้องเลียงที่จะไม่ใช่คำว่าเรียกเก็บดอกเบี้ย แต่จะใช้คำว่า ค่าธรรมเนียมการถอนเงินสดแทน โดยกำหนดว่าในการถอนเงินสดจากบัญชีของผู้ออกบัตรเครดิต ผ่านเครื่องฝากถอนเงินอัตโนมัติ ผู้ถือบัตรเครดิตจะต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนด เช่น 300 บาท ต่อการเบิกถอนเงินทุกๆ จำนวน 5,000 บาท ส่วนที่ไม่ถึง 5,000 บาท ให้คำนวณเป็น 5,000 บาท เป็นต้น ในกรณีนี้จึงเป็นประเด็นปัญหาที่น่าพิจารณาว่า ข้อตกลงในการใช้บัตรดังกล่าว ถือเป็นการที่ผู้ออกบัตรให้ผู้ถือบัตรกู้ยืมเงินหรือไม่ ทั้งนี้ตามที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าในกรณีของ การเบิกเงินสดเป็นเงินที่ผู้ออกบัตรจ่ายให้แก่ผู้ถือบัตรโดยตรง กรณีดังกล่าวจึงเป็นลักษณะของการ ให้กู้ยืมเงิน ดังนั้นกรณีนี้จะเป็นการกระทำที่ขัดหรือต้องห้ามตามพระราชบัญญัติการธนาคาร พหุศ. 2505 หรือไม่ และเมื่อเป็นการกู้ยืมเงินแล้วจะอยู่ในบังคับของมาตรา 654 ของ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือไม่ ซึ่งในส่วนนี้ยังไม่มีการวินิจฉัยของศาล

เมื่อมีคดีพิพาทขึ้นสู่ศาลกรณีที่ผู้ออกบัตรฟ้องเรียกให้ผู้ถือบัตรชำระหนี้บัตรเครดิตที่ค้างชำระ ศาลจะวินิจฉัยทั้งในกรณีของการใช้บัตรซื้อสินค้าและเบิกถอนเงินสดรวมกันไป และวินิจฉัยในประเด็นเรื่องอัตราดอกเบี้ยว่าสูงเกินไปหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่าสูงเกินไปก็จะปรับลดลงมาเท่านั้น คงมิได้วินิจฉัยไปถึงประเด็นในเรื่องของการกู้ยืมเงินที่เป็นการต้องห้ามตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 หรือประเด็นในส่วนของการห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราตามมาตรา 654 แต่อย่างไร ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อข้อตกลงในการใช้บัตรเครดิตในกรณีดังกล่าวเป็นเรื่องของการกู้ยืมเงินแล้วในกรณีนี้ย่อมเป็นการต้องห้ามมิให้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 และกรณีต้องอยู่ในบังคับของมาตรา 654 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จากที่ได้กล่าวมา เห็นได้ว่า การนำหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาปรับและบังคับใช้กับสัญญาบัตรเครดิตยังไม่มี ความชัดเจนแน่นอน ศาลซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายก็ยังคงมีความเห็นและแนววินิจฉัยที่แตกต่างไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นแนววินิจฉัยเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของสัญญาบัตรเครดิตกำหนดอายุความฟ้องบังคับสิทธิเรียกร้อง หรือการเริ่มนับอายุความบังคับสิทธิเรียกร้องรวมทั้งเรื่องของการเรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยค่าธรรมเนียมในสัญญาบัตรเครดิต ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งนับเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง

6. ปัญหาเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการใช้บัตรเครดิตที่ขาด

การควบคุม

ผู้บริโภคบัตรเครดิตในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีฐานะทางการเงินระดับกลาง และระดับล่าง ซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศดังนั้นหากปล่อยให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีพฤติกรรมการใช้บัตรเครดิตที่ขาดการควบคุมก็จะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศได้หากว่าประชาชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาทางการเงิน ซึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้มีแนวคิดของ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด นานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน

การตัดสินใจและการกระทำ โดยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณา ดังนี้ กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อ ความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาคุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนัก

ในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง ในระดับต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี

เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ในขณะที่ แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อาจเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภค และมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวจากการแก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่นๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่ง ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่างๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่างๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามกำลังและความสามารถของตนซึ่งจะสามารถทำให้ ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้นๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียง

แบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้าง ความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น

ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นเริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความ มีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชาเมื่อพื้นฐาน เกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้วจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นสูงขึ้นไป การถือหลักที่จะ ส่งเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นไปตามลำดับด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้นก็เพื่อ ป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์

จากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระองค์ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 เป็นต้นมา จะพบว่าพระองค์ท่านได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ การรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้าง ภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนา ตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิตซึ่ง ทั้งหมดนี้เป็นที่รู้กันภายใต้ชื่อว่า เศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้นผู้บริโภคบัตรเครดิตจึงควรที่จะยึดถือกรอบในการดำเนินชีวิต ที่ชื่อว่า “เศรษฐกิจ พอเพียง” โดยคำนึงถึงความพอดี ความมีเหตุผลในการบริโภค และที่สำคัญคือการสร้างภูมิคุ้มกัน ที่ดีในตัว กล่าวคือ การที่ผู้บริโภคบัตรเครดิตตัดสินใจที่จะใช้บริการบัตรเครดิตผู้บริโภคต้องมี ภูมิคุ้มกันที่ดีพอคือต้องรู้ว่าฐานะตัวเองมีความสามารถในการชำระหนี้โดยไม่เกิดความเดือดร้อน แก่ครอบครัว